ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJESİ

KAPANIŞ RAPORU

(Mali Rapor)

PROJE NO : 2203E017

PROJE BAŞLANGIÇ –

BİTİŞ TARİHLERİ : Şubat 2022-Temmuz 2022

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ : Dr. Öğr. Üyesi Gülçin KARACA

KAPANIŞ RAPORUNDA OLMASI GEREKEN BİLGİLER

1. Dönem içinde gerçekleşen harcamaların dökümü ve fasıllar bazında miktarları Tablo-1'de gösterilmelidir.
2. Yurtiçi ve yurtdışı seyahat harcamalarının ayrıntılı bilgisi (güzergâh, tarih, süre, kişi sayısı ve toplam harcama) verilmelidir.
3. Destek sağlayan diğer kuruluşların gerçekleşen harcamalarının miktarı ve ayrıntıları açıklanmalıdır.
4. Harcama akışında karşılaşılan zorluklar ve nedenleri açıklanmalıdır.

GENEL BİLGİLER:

PROJE NO	2203E017
PROJE ADI	SANAT PRATİKLERİNİN BİLİNÇDIŞI İLE İLİŞKİSİNDE HIZ FAKTÖRÜ
KURULUŞ	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ	DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLÇİN KARACA
ARAŞTIRMACILAR	BURCU NUR CENGİZ

PROJE SÜRESİ				
Başlama Tarihi	**Bitiş Tarihi**	**Proje Süresi (Ay)**	**Onaylanan Ek Süre (Ay)**	**Ek Süre Dâhil Bitiş Tarihi**
ŞUBAT 2022	TEMMUZ 2022	6 AY	Ek süre talebi bulunmamaktadır.	TEMMUZ 2022

PROJENİN GENEL BÜTÇE DURUMU					
Fasıllar	**Sözleşmedeki Ödenek**	**Onaylanan Ek Ödenek**	**Toplam Ödenek**	**Toplam Gerçekleşen Harcama (*)**	**Kalan Ödenek**
Personel Giderleri					
Sarf Malzemesi	4.825 TL		4.825 TL	3.841,36 TL	983,64 TL
Seyahat					
Hizmet Alımı					
Makine/Teçhizat	1.607,00 TL	-	1.607,00 TL	1.392, 40 TL	214,6 TL
TOPLAM	**7.432,34 TL**		**7.432,34 TL**	**5.233,76**	**1.198,24**

(*) Projenin başlama tarihi ve bitiş tarihi arasında, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'nden alınan bütçe raporunda yer alan harcamalar ile uyumlu olmalıdır.

PROJE KAPSAMINDA GERÇEKLEŞEN HARCAMALARA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR
(Proje No: 2203E017)

(Her madde için gerektiği kadar alan ve ek sayfa kullanabilirsiniz.)

1. Proje Kapsamında Yapılan Seyahat Harcamalarının Ayrıntılı Bilgisi

a) Saha Çalışmaları

Güzergâh	Tarih	Süre (Gün)	Katılımcı Sayısı	Toplam Harcama (TL)
	.../.../202. - .../.../202.			
	.../.../202. - .../.../202.			
	.../.../202. - .../.../202.			

b) Yurtiçi Konferans Katılım Giderleri

Toplantının Adı	Yeri	Tarih	Süre (Gün)	Katılımcının Adı Soyadı	Toplam Harcama (TL)
		.../.../202. - .../.../202.			
		.../.../202. - .../.../202.			

c) Yurtdışı Konferans ve/veya Çalışma Ziyareti Katılım Giderleri

Toplantının Adı veya Çalışma Ziyareti Konusu	Yeri	Tarih	Süre (Gün)	Katılımcının Adı Soyadı	Toplam Harcama (TL)
		.../.../202. - .../.../202.			
		.../.../202. - .../.../202.			

2. Proje Kapsamında yapılan fasıl aktarmaları ve verilen ek ödenek bilgileri (Varsa)

Eksilen Fasıl (Ekonomik Kod)	Artan Fasıl (Ekonomik Kod)	Aktarılan Tutar (TL)

Ek Ödenek Verilen Fasıl (Ekonomik Kod)	Ek Ödenek Gerekçesi (Kısa Açıklama)	Verilen Ek Ödenek (TL)

3. Proje sözleşmesinde yer alan bütçe kalemlerinin niteliğinde veya niceliğinde Komisyon onayı ile yapılan değişiklikler (Onaylanmış olan bütçe kalemlerinde yapılan nitelik / nicelik değişiklerinde mutlaka Komisyon onayı alındıktan sonra harcama gerçekleştirilmelidir. Aksi takdirde onay alınmadan yapılan bu tür harcamaların iadesi istenir.)

4. Destek Sağlayan Diğer Kuruluşların Gerçekleşen Harcamalarının Miktarı ve Ayrıntıları

5. Harcama Akışında Karşılaşılan Zorluklar ve Nedenleri

KAPANIŞ RAPORU EK SAYFASI
(Proje No: 2203E017)

(Her madde için gerektiği kadar alan ve ek sayfa kullanabilirsiniz.)

1. Proje hedef - sonuç ilişkisi

►'Sanat Pratiklerinin Bilinçdışı İle İlişkisinde Hız Faktörü' isimli tez araştırmasının genel amacı, sanat pratiklerindeki hız faktörünün sanatta ve sanat eğitimindeki yerinin bilinçdışı ve yaratıcılık ile ilişkisini sorgulamaktır. Tez araştırmasının genel amacı doğrultusunda sanat tarihinde ve sanat eğitimi disiplininde literatürde daha önceden yapılmış benzer uygulama çalışma ve araştırmalarına yönelik kapsamlı kaynak taraması gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmada, hız ve hız dinamiklerine ilişkili olarak kaynak tarama yöntemi ile elde edilen araştırma sonuçlarından ve sanat tarihinden sunulan örneklerden yola çıkılarak, hız ve hız dinamiklerinin sanat pratiklerinde sanatçı ve tasarımcılar tarafından yaratıcı süreç içinde nasıl ele alındığı izah edilmekte ve yaratıcılığı ne yönde etkilediği açıklanmaktadır.

Bu incelemeler sonucu görsel medya, 25. kare yöntemi, anlık kurgu yöntemi gibi çeşitli yöntemlerle ve bilinçdışı alanı tetikleme, bilinçdışı öğrenme, kişinin davranış ve tercihlerini bilinçdışı şekilde etkileme gibi amaçlarla hızı kullanırken, İzlenimcilik, Fütürizm, Soyut Dışavurumculuk gibi çeşitli akım ve yönelimlerden sanatçılar Otomatizm, Aksiyon resim gibi yöntemlerle bilinçdışı içerikleri ortaya çıkarma, yeni ve farklı olana ulaşma, içsel enerjiyi açığa çıkarma, yaratıcılıklarını ve özgün sanatsal dillerini (idiolekt, idiostyle) geliştirme amaçlarıyla hız ve hız dinamiklerini (belirsizlik, rastlantı, sezgisellik, otonom) yaratıcı süreçlerine katmışlar, bilinçli bir şekilde kullanmışlardır. Hız faktörünün, sanatçı ve tasarımcılar tarafından yaratıcılığın kılavuzları, pozitif yordayıcıları olarak değerlendirilen anlık ve rastlantısal, tesadüfi formların, spontane ve sezgisel oluşumların, bilinçdışı içerik ve çağrışımların ortaya çıkarılmasına yardımcı bir mekanizmaya dönüştüğü söylenebilir.

►Sanat eğitiminde sanat öğrencisinin yaratıcı sürecine, rutin sanat pratiklerine getirilen hız da, öğrencinin algı, imge ve kavrama dair farklı ilişkiler kurabilmesine, problem ve zorluklara karşı çeşitli alternatif üretebilmesine, yeni bakış açıları ve farklı perspektifler kazanmasına, bilişsel esnekliğinin özünde de yaratıcılığının gelişimine yöneliktir. Akademide nerdeyse tüm bölümlerden sanat öğrencilerinin yapmakta olduğu desen pratiğine getirilen ve deneysel desen uygulamaları arasında yer alan hızlı desen çalışmaları, sanat öğrencisi için alışkanlık kırıcı bir işleve sahip olduğu aktarılabilir. Sanat alanında gerçekleştirilen pratikler de alışkanlıkları geliştirmek veya kazanılan beceriyi daha fazla otomatikleştirmek için uygulanmaz. Bu pratiklerin amacı, halihazırda otomatik hale gelen bileşenlerin üzerine bir şeyler ekleyerek, değiştirerek ortaya konan alıştırma öncüllerini daha çok geliştirmektir. Bir alanda uzmanlaşılan yol, uzun yıllar boyunca becerilerimizin temelini oluşturacak sanat pratiklerini, otomatizmleri ve diğer alışkanlıkları yeniden yapılandırmayı, alışkanlığı tekrarlayan döngüleri kırmayı içerir. Bu kırılma, kişinin potansiyelini en üst düzeye çıkarması için esas olgudur. Bu nedenle özellikle sanat alanında beceri kazanımına yönelik gerçekleştirilen sanat pratiklerinde *beceriyi geliştirmek* ve *beceriyi otomatikleştirmek-alışkanlık haline getirmek* arasında kurulması gereken hassas denge için görsel sanat eğitiminde nerdeyse tüm sanat öğrencilerinin görmekte olduğu desen pratiği oldukça elverişli bir saha sunar. Literatüre bakıldığında daha önceden gerçekleştirilen bu saha çalışmalarının bir örneği, 2018 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel bölümü Desen Dersi bünyesinde Prof. Dr. Nurbiye Uz tarafından özgün olarak tasarlanan ve yürütülen deneysel desen çalışmalarında görülebilir. Bu çalışmalar arasında 10 saniyelere kadar inen hızlı desen çalışmaları mevcuttur. Uz, gerçekleştirilen hızlı desen çalışmalarından gözlemlerini şu şekilde paylaşmıştır: *''Zaman kısaldıkça, daha hızlı görmek ve çizmek için bir teknik geliştirmenin bir yolu açıldı. Böylece, bireysel ve benzersiz sonuçlar elde edilmiştir...Heykel çizim derslerinde yenilikçi bir yaklaşımla yürütülen çalışmalar, uygulandığı tüm dönemlerde olumlu sonuçlar vermiştir.''* (Uz, 2018: 212). Yapılan araştırma ve uygulamalar, rutin desen çalışmalarından farklı olarak gerçekleştirilen ve deneysel ağırlıklı tasarlanan, uygulanan desen pratiklerinin sanat öğrencilerinin dikkat ve motivasyonunu, deneysel inisiyatif alma cesaretini arttırdığını, öğrenciyi ezberin getirdiği

monotonluktan çıkardığını ve derslerde oluşabilen sıkıntı duygusunu azalttığını göstermektedir. Aynı zamanda öğrencinin kendini daha özgür hissederek desen çalışmalarına daha istekle yaklaşmasına ve verimli-aktif bir öğrenme sürecine girdiğini vurgulamaktadır. Uz'un deneysel desen çalışmalarını gerçekleştirdiği grup, dersi alan Heykel bölümü öğrencileri olmuştur. Bu doğrultuda kabul edilebilir ki; Uz'un yaptığı çalışma heykel bölümü öğrencileriyle sınırlı kalmıştır. Fakat bu noktada belirtilmek istenen başka bir durum söz konusudur o da; diğer bölüm ve sınıflardan da bu çalışmalara katılım talep edilmesidir. Bu talepler aynı zamanda sanat öğrencisinin yeni deneyimlere veya farklı pratiklere açık olduğunu göstermektedir.

►Yapılan proje uygulamasının alt-amaçlarından biri, sanat öğrencisinin veya sanatçı adayının sanat eğitiminde rutininde yapmakta olduğu sanatsal pratiklerde alışılmış zaman kriterinin dışına çıkmasını sağlayarak daha özgün ve yaratıcı çalışmalar ortaya çıkarmasındaki etkiyi araştırmaktır. Bu araştırmada hız, çağdaş sanat eğitiminde deneysel desen uygulamalarından hızlı desen pratikleri bağlamında ele alınarak Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde Resim, Heykel, Grafik Sanatlar, Çizgi Film ve Animasyon bölümü sanat öğrencilerinin katılımıyla araştırma amacına yönelik yorumlanan özgün ve güncel bir uygulama çalışması tasarlanmış, literatürde örnekleri sunulan hızlı desen çalışmalarından referans alınarak, özgün ve güncel bir desen pratiği tasarlanmış ve uygulaması gerçekleştirilmiştir. Uygulama çalışması, Sürrealist sanatçıların Müstesna Kadavra'da gerçekleştirilen *tamamlama* eyleminden, Zeigarnik etkiden-*tamamlama* dürtüsünden ve çağdaş mimari tasarım firması, Coop Himmelb(l)au tasarımcılarının 'psikogram' olarak tarif ettikleri hızlı çizimlerinin *tamamlama*-projelendirme işleminden referans alınarak, tamamlama olayı hem desen çalışmalarına hem de zaman olgusuna yönelik bir şekilde uyarlanmıştır (Bu referanslar literatür taramasında daha kapsamlı ele alınarak daha ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır). Her bir bölüm için uygulama süresi 1 saat sürmüştür. Anket ölçeği uygulanmış ve araştırma verileri toplanmıştır. Verilerin incelenmesinde, ilişkisel tarama yöntemi, istatistiksel veri analizi ve doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Literatür taramasına yönelik incelemelere ek olarak yaratıcılık-otomatizm-bilinçdışı-bellek bağlamında 'hız' unsurunu bilişsel süreç içinde duyuşsal ağırlıklı olarak değerlendirmek ve sanat öğrencisinin güncel öz-değerlendirmesini almak amaçları ile Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde 2021-2022 Öğretim Yılı Bahar Döneminde Desen II kodlu dersi alan Resim, Heykel, Grafik Sanatlar, Çizgi Film ve Animasyon öğrencileri ile bir uygulama (desen) çalışması gerçekleştirilmiş olup, araştırmaya 76 sanat öğrencisi katılım sağlamıştır. Katılımcıların 21'i (%27,63) Resim, 7'si (%9,21) Heykel, 29'u (%38,15) Grafik Sanatlar, 19'u (%25) Çizgi Film ve Animasyon alanında lisans eğitimlerine devam etmekte olan sanat öğrencileridir.

Desen uygulamaları gerçekleştirilmeden önce çalışmaya gönüllü olarak katılan Resim, Heykel, Grafik Sanatlar, Çizgi Film ve Animasyon bölümü sanat öğrencilerine uygulama yöntemine ve amacına yönelik sözlü bir açıklama yapılmış, uygulamanın gönüllü katılımlarına bağlı olarak gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bu bilgilendirme doğrultusunda katılımcılar, kendilerine uygulama malzemeleri ile birlikte dağıtılan katılımcı onay formunu ve ayrıca gerçekleştirdikleri uygulama çalışmaları için görsel izin formunu imzalamışlardır. Uygulama çalışması; model ile çizim ve modelsiz çizim olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. Model ile gerçekleşen birinci kısımda desen çizimlerinde katılımcılara verilen dört farklı zaman aralığında karşılarında duran modeli-modelin hareketini referans alarak soyut, gerçekçi, dışavurumcu istedikleri tarzda ve istedikleri malzemeleri kullanarak çizebilecekleri ve boyayabilecekleri ifade edilmiştir. Model ile yapılan desen çalışmalarında; 1.çalışma için 4 dakika, 2.çalışma için 2,5 dakika, 3.çalışma için 1 dakika, 4. çalışma için 30 saniye, ek olarak yapılan 5. çalışma için 15 saniye olmak üzere süre verilmiştir. En son yapılan 5. hızlı desen çalışması bittiğinde model yerinden kalkmış, atölyeden ayrılmıştır. Model ayrılırken, katılımcıların yapmış oldukları çalışmalar 'uygulamanın ilk kısım kaydı' olarak dijital ortama atılması ve kayıt altına alınması için fotoğrafları çekilmiştir. Bu süre zarfında katılımcılar olabildiğince atölye ortamından ayrılmamış ve proje yürütücüsüne, kayıt işlemi için çalışmaları düzenlemeye yardım etmişlerdir. Kayıt işlemi bittiğinde uygulamanın ikinci kısmına geçilmiştir. Uygulamanın modelsiz geçen ikinci kısmında katılımcılardan yapmış oldukları çalışmaların tekrardan ele alınıp yapmış oldukları çalışmaların hepsini 5 dakikaya tamamlanacak şekilde süreler verilmiş ve yaptıkları çalışmaları devam ettirerek

tamamlamaları istenmiştir. Tamamlama işlemi için verilen süreler sırasıyla; 1.çalışma için (uygulamanın 1. kısmında 4 dakikalık çalışmaya denk gelen çalışma için) 1 dakika, 2. çalışma için 2,5 dakika, 3. çalışma için 4 dakika, 4. çalışma için 4 dakika + 30 saniye, ek olarak yapılan 5. çalışma için 4 dakika + 45 saniyedir. Bu sürelerde katılımcılardan yaptıkları çalışmaları özgürce hareket ederek, hayal güçleri ve özgün tasarımları ile tamamlamaları istenmiştir. Çalışmalarda zaman kısıtlaması ile alışılandan daha eksik kalan parçaları, katılımcıların istedikleri malzemeler ile çalışarak, gördüklerine bağlı kalmadan değiştirebilecekleri ve yaratıcılıklarını kullanarak farklılıklar katabilecekleri ifade edilmiştir. Süreler dolduğunda katılımcılara uygulamayı değerlendirmelerine yönelik araştırmanın amacına uygun, özel olarak hazırlanmış 2'li (evet/hayır) ve 4'lü derecelendirme likert tipi sorulardan ve hem kapalı uçlu hem de açık uçlu (yorumlama soruları) olarak karma sorulardan oluşan bir anket formu dağıtılmıştır. Anket yönteminden elde edilen bulgular, cinsiyet-bölüm-soru olmak üzere ilişkisel tarama yöntemine ve istatistiksel veri analizine/ki-kare analizine tabi tutulmuştur. Bu uygulama sürecinde uygulama katılımcıları uygulama (desen) çalışmalarını gerçekleştirme, deneyimlerini, özgün yorum ve düşüncelerini paylaşma sürecini gönüllük kriterine bağlı olarak gerçekleştirilmiş, araştırma katılımcıları uygulama süresince gönüllülük ilkesine uygun olarak kendi özgür iradeleri doğrultusunda hareket etmişlerdir. Ayrıca Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde Resim, Heykel, Grafik Sanatlar, Çizgi Film ve Animasyon olarak dört farklı bölümde uygulanan desen çalışmaları, pandemi şartlarına, sağlık ve hijyen koşullarına uygun olarak kalabalık bir uygulama-atölye ortamı oluşturulmadan ve ortamın olabildiğince havalandırılması sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Bu yönden proje uygulaması, proje yöneticisinin kontrol ve denetiminde herhangi bir aksama, problem ve rahatsızlık durumu yaşanmaksızın, sorunsuz ve başarılı olarak tarif edilebilen bir uygulama süreci ile tamamlanmıştır.

►Araştırma projesinin amacına yönelik gerçekleştirilen uygulama (desen) çalışması, araştırma konusuna ilişkin yaratıcılık-otomatizm-bilinçdışı-bellek bağlamında 'hız' unsurunu bilişsel süreç içinde duyuşsal ağırlıklı olarak değerlendirilmiş ve amaca yönelik özel olarak hazırlanmış anket ölçeği ile sanat öğrencisinin güncel öz-değerlendirmesi alınmıştır. Uygulama çalışmasında ve anket yolu ile elde edilen verilerin genel değerlendirmesine bakıldığında tüm sanat öğrencilerinin %93'ü el alışkanlığına sahip olduklarını ve bu alışkanlığın çalışmalarını yönlendirdiğini ifade etmişlerdir. Sahip olunan alışkanlık eylemlerinde bilinçli efor azalmakta veya tamamen ortadan kalkarak (bu durum eylemin otomatize olma derecesine bağlıdır) eylem daha bilinçdışı şekilde gerçekleşmeye başlamaktadır. Buna paralel olarak katılımcıların büyük bir kısmı %92'si süre kısaldıkça sezgisel, kendiliğinden bir çizim uygulaması gerçekleştirmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası %54'ü, süre kısaldıkça çalışmayı tamamlayamama kaygısı duymamış, %78'si zaman kısaldıkça çalışmalarına konsantre olmuş ve %79'u çalışmalarını oran/orantı gibi kurallara bağlı kalmadan, mantığı ikinci plana alarak daha spontane ilerleyebilmiştir. Buna bağlı olarak desen uygulamasında katılımcı öğrencilerin %46'sında hız-süre kaynaklı oluşan kaygı durumunun, öğrencinin konsantre olmasına ve çalışma sürecine olumsuz etki etmediği görülmektedir. Bu durum, sanat öğrencisinin duygu düzenleme becerisi ve bilişsel esneklik özelliği ile ilişkilendirilebilir. Katılımcıların %58'si tamamen bilinçli bir çizim uygulaması gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Bu oran, sanat öğrencilerinin yarısına yakınının %42'sinin de bilinçdışı bir uygulama gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu oranların birbirine yakınlığı, pratiğin uygulanma şekli ve katılımcının motivasyonel yaklaşımı ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca katılımcıların ifadelerinden, araştırmanın yaratıcı itkiyi temellendiren bilinç-bilinçdışı arasında kurulan köprünün varlığına işaret edebilir. Katılımcıların malzeme kullanımı incelendiğinde, uygulama genelinde sanat öğrencilerinin sahip oldukları teknik bilgiye bağlı bilinçli bir malzeme yönelimine gittikleri, daha süre/hız odaklı stratejik bir malzeme seçimini tercih ettikleri ve çoklu malzeme kullanımı ile daha deneysel bir tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Birbirine tutarlı bir oran ile katılımcılarının %62'si hızlı desen çalışmanın tamamlamaya yönelik ikinci kısmında çalışmaları tamamlarken (priming effect) anı ve bellek kayıtlarından etkilendiğini ve buna bağlı olarak katılımcıların benzer bir oranı %63'ü, tamamladıkları görsel öğelerin geçmişe ait tanıdık çağrışım yaptığını ifade etmektedir. Katılımcıların çalışmalarını tamamlama işlemi sırasında bu bellek kayıtlarından etkilenme durumu, hem algısal hem anlamsal boyutta bir hazırlama etkisi (ön hazırlama etkisi-priming effect) olgusu ile ilişkilendirilmektedir. Hazırlama etkisi (priming effect) bilinçli farkındalığı gerektirmeyen bir olgu

olarak değerlendirilmekte ve örtük bellek çatısı altında incelenmektedir. Karşılaşılan uyarıcıların algısal temsil sisteminin (perceptual representation system) varlığını ortaya koyan algısal hazırlama, kelime tanımlama (word identification), kelime kökü (word stem completion) ve kelime parçası tamamlama (word fragment completion) gibi görev ve işlemler ile ortaya çıkarılmaktadır. Yapılan araştırmalar algısal hazırlamanın yanı sıra anlamsal hazırlamanın da var olduğunu göstermektedir (Taylor & ark. 2012 akt. Cangöz, Salman & Baran, 2016, s. 24). Duygusal uyarıcılar ve uyarıcının içerdiği bağlamın duygusal değeri, hazırlama etkisini arttırmaktadır. Burada kullanılan bağlam kavramı, epizodik bellek (kişisel deneyim) ile ilişkili çağrışımsal geri getirmeyi (hatırlamayı) ifade etmektedir (Kafkas & Montaldi, 2018, s. 123-124). Uygulama çalışmasında da katılımcılardan kelime tamamlama-tanımlama görevleri yerine modelin poz ve hareketiyle görsel bir temsil verilip bunu tamamlamaları istenmiştir. Böylece katılımcılar tarafından hem algısal hem anlamsal boyutta bir tamamlama, tanımlama işleminin gerçekleştirildiği aktarılabilir. Bu aktarımı destekleyen, doküman inceleme yöntemi ile elde edilen ve ön-hazırlama etkisi (priming effect) ile ilişkilendirilebilen bulgulara göre, katılımcılarının uygulama çalışmalarında, uygulama esnasında modelin verdiği pozu, artistik buz patencisinin bir hareketi ile ilişkisel bir bağlamda ele alıp değerlendirdikleri ve tamamlama yaptıkları gözlemlenmiştir. Katılımcılarının büyük bir çoğunluğu %85,5'i bilinçaltı unsurunun hızlı desen çalışmalarını etkilediğini düşünmektedir. Katılımcılarının nerdeyse tamamı %93'ü, hızlı desen çalışmalarını hayal gücüyle tamamlarken keyif aldıklarını ve en çok da en kısa zaman süre dilimini 30 saniyeyi 5 dakikaya tamamlarken zevk aldıklarını aktarmışlardır. Buna bağlı katılımcıların büyük bir dilimi %82'si, özgün ve deneysel şekilde yorumlanan hızlı desen çalışmasının, yaratıcılıklarını olumlu yönde etkilediğini düşünmekte ve %72'si, yapılan bu çalışmaları kendi alan çalışmalarında yararlanmak üzere devam ettirebileceklerini belirtmektedir. Katılımcıların ufak bir bölümü %18'i, yapılan çalışmanın strese sebep olarak yaratıcılıklarını olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Resim, Heykel, Grafik Sanatlar, Çizgi Film ve Animasyon bölümlerinden sanat öğrencilerinin çoğunluğu ''*keyifli, zevkli, eğlenceli* ve *olumlu heyecan* (östres)'' gibi ifadeler kullanarak uygulamada hissettikleri duyguları tarif etmişlerdir. Burada katılımcıların duygu ve düşüncelerini belirtmesi, özellikle açık uçlu şekilde bırakılmış, duygu-düşünce ifadeleri sınırlandırılmak istenmemiştir.

Özellikle duygusal öğeler yaratıcı düşüncenin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple de aslında hızlı desen pratiğinde sanat öğrencisinin değerlendirmesi alınırken kaygı-sezgi gibi duyuşsal alana ağırlık verilen uygulama sonrası yöneltilen anket soruları, öğrencinin öz-değerlendirme yapmasına yönelik olduğu için de yaratıcı süreç içinde aslında öğrencinin yapılan pratiğe daha aktif katılımını, olumlu motivasyon ve konsantrasyonunu, çözümleyici yaklaşımını da destekleyici bir rolde olduğu aktarılabilir. Çağdaş sanat eğitiminde de aktarım ve katılımın da pasif bir bilgi aktarımı ya da pasif bir öğrenme-öğretme yöntemi olarak ele alınmamalı, eleştirel düşünmenin temellerinin verilip, sunulan bilgiyi öğrencinin kendisinin yapılandırdığı, 'anlam' ve hatta 'duygu' ile birlikte bilginin ve pratiğin kavranarak şekillenen öğrenim sürecinin temel yöntemi olarak değerlendirilmelidir. Bir bilgi ne kadar anlam-duygu yüklü ve anısal değerli uyarana sahip olursa, o bilgi ve pratiğin kalıcı hafıza tipinde ve uzun süreli bellekte saklanma potansiyeli de o kadar artmaktadır. Kişinin yüklediği anlam, duyuşsal öğrenme ile de yakından ilişkilidir. Duyuşsal alan, daha çok duyguları içerirken insan davranışlarını şekillendiren, yön veren tutum, inanç, değer ve yönelimleri de inceleme kapsamına almaktadır. Duyuşsal alanın konusu olan duygusal öğeler, yaratıcı düşüncenin oluşumunda önemli bir konumda yer alırken aynı zamanda daha aktif ve kalıcı bir öğrenim sürecinin de parçası olurlar. Ayrıca kişinin gerçekleştirdiği tüm zihinsel-bilişsel süreçler, bireyin ortaya koyduğu sanatsal çalışma ve üretimler, sahip olduğu deneyim ve tecrübeler, davranış ve tepkiler, hissettiği duygular ile bir bütünselliğe sahiptir. Bu araştırma kapsamında da çağdaş desen çalışmalarından biri olan hızlı desen çalışmalarının bu bütünsellik içinde ele alınarak değerlendirildiği, psikoloji-sanat etkileşiminde multidisipliner bir içerik kapsamına sahip örnek bir uygulama çalışmasının gerçekleştirildiği söylenebilir.

►Öğrencilerin gerçekleştirdikleri desen çalışmaları ve anket görüşlerine göre; desen pratiğine eklenen ekstra hız unsurunun, öğrencinin ve sanatçı adayının çalışmalarında daha sezgisel çizim gerçekleştirmelerine yardımcı olduğu, yaratıcılığını olumlu yönde etkilediği, özgün sanatsal dillerini ve

hayal güçlerini aktif bir şekilde kullanmalarını sağladığı söylenebilir. Proje uygulamasının, öğrencilerin kendi yaptıkları alan çalışmalarına daha farklı ve çok boyutlu bakma, değerlendirme imkânı verdiği ve böylece hız faktörünün, sanatçının, tasarımcının ve aynı zamanda sanat öğrencisinin daha keyifli ve farklı bir yaratıcı sürece girmesini kolaylaştırarak sezgisel yönelimini ve özgün ifadelerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Buna bağlı olarak sanat öğrencilerinden anket yolu ile elde edilen bulgulara göre; hızlı desen uygulamaları farklı şekillerde yorumlanarak, süre aralıkları çeşitlendirilerek, malzeme ve materyaller kısıtlanarak ya da çeşitlendirilerek (farklı kağıt boyutu, suluboya, kuru boya vs.), farklı referanslar (model yerine obje gibi) kullanılarak, daha soyut imgesel ağırlıklı denemelerle birlikte, tamamen sessiz bir ortamda veya bir müzik eşliğinde pratik edilerek, gerçekleştirilen desen çalışmalarının üzerine konuşulup değerlendirmelere gidilerek (üzerine beyin fırtınası, brain storming yapılarak) uygulanması ve bu tarz uygulamaların özellikle sanat öğrencisinin ders süreci içinde motivasyonun, dikkat ve konsantrasyon seviyesinin daha da arttırılmasına yönelik eğitimcinin profesyonel yönlendirmesiyle daha sık pratik edilmesi önerilebilir.

►Ayrıca araştırma amaçlarından biri olan ve aynı zamanda proje araştırmasının başarı kriteri olarak değerlendirilen proje kapsamında planlanan zaman ve iş çizelgesine bağlı kalınmış, verilen sürelerde araştırma konusuna ilişkin literatür taraması yapılmış, proje uygulaması için gerekli Etik Kurul İzni alınmış, araştırma katılımcıları ile gerçekleştirilen desen uygulamaları öncesinde, uygulamanın yapılacağı ders kapsamında sorumlu olan öğretim elemanlarıyla görüşülerek izinleri alınmış ve araştırma amacına yönelik bilgilendirme yapılmıştır. Uygulama öncesi, uygulama çalışmasında yer alacak model/modeller ile iletişim sağlanarak, yapılacak uygulama ile ilgili bilgilendirme sağlanmış ve uygulama için gerçekleştirecekleri duruş-pozlar için onayları alınarak proje uygulaması gerçekleştirilmiştir. Uygulama verileri dijital ortama geçirilerek, istatistiksel olarak bölüm, cinsiyet gibi ölçeklerde gruplandırılması yapılarak farklı ve ortak özelliklere, değişkenlere göre projenin amaç ve hipotezleri kapsamında değerlendirilmiş ve rapor haline getirilmiştir. Bu yönden araştırma projesinde sunulan genel amaç ve alt hedeflerine ilişkin belirlenen çalışma ve görevler, verilmiş olan iş-zaman programına bağlı kalınarak başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. BAP Proje kapsamında gerçekleştirilen araştırmanın genel amaç ve alt-hedeflerine ulaştığı aktarılabilir.

2. Proje kapsamında elde edilen sonuçların bilimsel, ekonomik ve toplumsal faydaya katkıları

Proje kapsamında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde 2021-2022 Öğretim Yılı Bahar Döneminde Desen II kodlu dersi alan Resim, Heykel, Grafik Sanatlar, Çizgi Film ve Animasyon öğrencileriyle bir uygulama (desen) çalışması gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen desen uygulamasına yönelik hazırlanan ve öğrencilerin cevapladığı anket ölçeği ile temelde hız unsurunun bilinçdışı ve yaratıcılık ile ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca öğrenimi tekrara dayalı olan beceri pratiklerinin bir süre sonra rutinleşmesine, pratiğin otomatize hale gelmesine, tamamen bilinçdışı gerçekleşmesine ve buna bağlı olarak da sanat öğrencilerinin bilişsel esnekliklerini kaybetmesine veya otomatize olma derecesine bağlı olarak bu esnekliğin azalmasına, ortaya çıkan çalışmaların sanatsal ve özgün değerini kaybetme potansiyeli bulunmaktadır. Buna karşılık sanat öğrencisinin eğitim programlarında rutinleşen desen pratiğine farklılık olarak getirilen zamana yönelik tamamlama işlemi, zaman sınırlaması ve buna bağlı çizim eyleminde oluşan ekstra hız unsurunun; öğrencilerin algı, bilinçdışı ve alışkanlık süreçlerindeki yeri, dikkat-konsantrasyon seviyesine etkisi, sezgisel çizim gerçekleştirme, bilinçdışı içerikleri açığa çıkarma potansiyeli ve yaratıcılığa etkisi incelenmiştir. Anket ölçeğinden elde edilen veriler istatistiksel veri analizine tabi tutulmuş, ki-kare analizi uygulanmıştır. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında %90 ve %95 güven katsayısına göre anlamlı ilişki saptanan soru-bölüm ve soru-cinsiyet ilişkisinde veriler bulunmaktadır. Bölüm-soru ilişkisinde anlamlı çıkan verileri, bölüm-alanların karakterize özellikleri olarak yorumlayabilmek mümkün olsa bile bundan sonra yapılacak daha geniş kapsamlı uygulamalarla, farklı üniversitelerde güzel sanatlar fakültelerinde eğitim gören sanat öğrencileriyle gerçekleştirilecek çalışmalarla da desteklenmesi gerekmektedir. Bölüm ilişkisinde anlamlı bulunan sorulara bakıldığında; Soru 5'in Ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların desen çalışması yapma sıklığı ile eğitim aldıkları bölüm arasında (χ^2=32,56, p<0,05) ve Soru 6'da katılımcı öğrencilerin

hızlı desen çalışmaları yapma sıklığı ile eğitim aldıkları alan-bölüm arasında anlamlı bir ilişki (χ^2=20,06, p<0,05) saptanmıştır. %55 frekansla desen ve %42 oranla hızlı desen çalışmalarını 'en sık-*çok sık'* gerçekleştiren bölüm Resim bölümü olurken, %75 frekans ile en *nadir* olarak desen ve %69 oranla hızlı desen çalışmaları yapan bölüm Grafik Sanatlar bölümü olmuştur. Aynı zamanda Soru 9'un ki-kare analiz sonucuna göre öğrencilerin zaman kısaldıkça çalışmalarına konsantre olabilme durumları ile katılımcıların eğitim gördükleri alan değişkenleri arasında 90% güven katsayısına göre anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (χ^2=6,32, p<0,10). Bu ilişkiye göre, Animasyon bölümü öğrencileri %95 frekansla uygulamada süre kısıtlamasından etkilenmeyip en iyi konsantre olabilen katılımcı grubu olarak değerlendirilebilir. Resim bölümü öğrencileri ise %33 frekansla zaman kısıtlamasına bağlı uygulamada konsantre olamadıklarını belirtirmişlerdir. Bu durum, Resim bölümünün desen ve hızlı desen çalışmalarına ek olarak atölye-alan çalışmalarında yaptıkları uzun süreli çizim pratikleri ile ilişkilendirilebilir. Soru 15'in Ki-kare analizine göre, katılımcıların çalışmalarda tamamladıkları unsurların, geçmişlerine ait aşina oldukları tanıdık öğeleri çağrıştırma durumları ile eğitim aldıkları bölüm arasında, %90 güven katsayısına göre anlamlı bir ilişki saptanmıştır (χ^2=7,73, p<0,10). Uygulama çalışmalarında tamamlanan unsurların, geçmişe ait aşina öğeler ile en çok çağrışım yaptığını belirten katılımcılar, %86 oranı ile Resim bölümü öğrencileri olurken, %53 frekansla çağrışım yapmayan veya en az çağrışım yapan katılımcıların, Çizgi Film ve Animasyon bölümü öğrencilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Epizodik bellekte depolanan bilgiler (kişisel deneyimler), karşılaşılan uyaranların, yaşanan olayların arasında oluşan çağrışımları barındırır. Güncel araştırmalar süre kısıtlaması ile çağrışım yapmanın değil ancak çağrışım bilgilerine erişiminin zayıflayabildiğini aktarmaktadır (Mohanty & Naveh-Benjamin, 2018 akt. Dedetaş & Kılıç, 2020, s. 20). Ayrıca bu uygulamada olduğu gibi belleğin hızlı ve karmaşık yüksek zihinsel süreçlerinin iç-gözlem ile kavranması zordur (Boring, 1957; Keller, 1973 akt. Cangöz, 2005, s. 53). Soru 13'ün Ki-kare analiz sonucuna bakıldığında uygulamaya katılan öğrencilerin, süre kısaldıkça sezgisel çizim gerçekleştirebilme durumları ile eğitim aldıkları bölüm arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (χ^2=9,141, p<0,05). Uygulamaya katılan Grafik Sanatlar ve Resim bölümünden sanat öğrencilerinin tümü (%100) sezgisel çizim gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu soruda bölüm-soru değişkenlerinin arasındaki ilişkinin yanı sıra aynı zamanda cinsiyet-soru değişkenleri arasında %90 güven katsayısına göre anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (χ^2=4,645, p <0,10). Tüm kadın katılımcılar uygulamada (%100 oran ile) sezgisel çizim gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Cinsiyet-soru bazında anlamlı çıkan diğer veriler incelendiğinde ise Soru 10'un Ki-kare analiz sonucuna göre katılımcıların uygulamada süre kısaldıkça hiçbir şey düşünmeden ilerleyebilme durumu ile cinsiyet arasında %90 güven katsayısına göre anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (χ^2=4,65, p <0,10). Katılımcıların zaman kısaldıkça hiçbir şeye bağlı kalmadan ilerleyebilme durumu ile cinsiyet ilişkisi değerlendirildiğinde, %100 oranıyla tüm non-binary katılımcıların zaman kısaldıkça hiçbir şeye bağlı kalmadan çalışmalarında ilerleyebildiği gözlemlenmiştir. Bu durumu, non-binary ve trans-gender gençlerin çevrelerinde maruz kaldıkları anti-sempatik davranışlara karşı daha fazla başvurdukları savunma mekanizmaları ile ilişkilendirmek mümkündür. Savunma mekanizmaları ile birlikte kendini doğal bir yönelim ile açığa vuran tüm kurallardan bağımsızlaştırma, özgürleştirme isteği, sanat pratiğinde kendini daha bireysel ifadenin ön plana çıktığı kural ve normların flulaştığı, androjen bir yapıda gösterebilir. Kaufman'nın (2019) aktarımıyla; ''psikolojik androjenlik ise sanata yabancı değildir'' (akt. Eby, 2017). Özellikle sezgisel yönelim ifadesi gibi cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı ilişki saptanan araştırma verilerinin, literatürde farklı alan araştırmalarında benzer örneklerine rastlansa da sanat disiplininde, sanat eğitimi literatüründe daha önceden gerçekleştirilmiş benzer incelemelere rastlanılmamıştır. Araştırmada elde edilen bu verilerin alana öncül ve güncel değerler kazandırdığı söylenebilir. Araştırmanın konu ve kapsamına dair yapılan literatür taramasında hızlı desen pratiklerinin mevcut olduğuyla ilgili bilgi ve açıklamaların verilmesine rağmen, uygulama sonucu ortaya çıkan verilerin, soru-bölüm veya soru-cinsiyet gibi değişkenler ile ilişkisel olarak değerlendirilen benzer bir çalışma örneğine rastlanmamıştır. Bu tarz uygulama çalışmalarının eğitim rutini içinde eğitimci-öğrenci arasında yapılıyor olsa da uygulama verileriyle beraber sunulan bir uygulama örneğinin literatüre sunulmasının bundan sonra alanda gerçekleştirilecek uygulama araştırmaları veya çağdaş sanat pratikleri için yardımcı bir referans olabileceği söylenebilir. Ayrıca geleneksel bir sanat pratiği ve sanat eğitimi konusu olan

"desen"in, psikoloji bilimiyle ilişkilendirilerek çağdaş anlamda sorgulamasının yapıldığı bu araştırmanın öncül bir kaynak niteliği taşıyarak alana ve günümüzde artık birçok farklı disiplinden, farklı branşlardan bireyleri içine dâhil edebilen sanat psikolojisi, sanat terapisi veya yaratıcı drama gibi alanlarda bundan sonra yapılacak araştırma ve çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
Proje uygulamasının, katılımcı sanat öğrencilerinin özgün değerlerini, yaratıcılıklarını, ifade güçlerini kuvvetlendirmesine, kırılan alışkanlık döngüleri ve yapılandırılan beceri otomatizmleri ile beraber el pratikliklerini de çok daha profesyonel ve bilinçli olarak kullanabilmelerine destekleyici bir uygulama örneği olduğu aktarılabilir. Böylece özgün kişisel-kültürel değerlerini yapılan çalışma pratikleriyle özdeşleştirebilen, daha bilinçli bir üretim süreci izleyebilen, farkındalığı yüksek, daha yaratıcı çalışmalar ortaya koyabilen sanatçı, tasarımcı ve öğrenci modeli yetişecektir. Genel çerçeveden bakıldığında nitelikli ve donanımlı yetişen sanatçı adayları ve sanatçıları ülkenin kültürel ve entelektüel düzeyi yüksek bir sosyal yapıya ve topluma karşılık gelmektedir.

3. Proje kapsamında elde edilen makine/teçhizat/donanım ve bunların mevcut durumları

Harici bellek ve flaş bellek kullanılabilir durumdadır.

4. Proje kapsamında ileriye dönük araştırma önerileri

'Sanat Pratiklerinin Bilinçdışı İle İlişkisinde Hız Faktörü' isimli tez projesi araştırmasından elde edilen sonuçlardan referans alınarak ileriye dönük yapılacak çalışmaların, psiko-sosyolojik kapsam ve bu kapsama yönelik yoğunlaşan içerik akışından ziyade bilişsel nörobilim (cognitive neuroscience) veya nörobiyoloji (neurobiology) disiplini ağırlıklı bir içerik kapsamında incelenmesi ve aynı zamanda araştırma evreninin daha farklı grup ve yaş aralıklarından bir grupta seçilerek sanat pratikleri içinde yaş-cinsiyet değişkenlerine bağlı cinsiyet kimlikleri, kimlik rolleri bağlamında ele alınarak incelenmelere gidilmesi önerilebilir. Bununla beraber aynı veya işitsel-dokunsal-imgesel-görsel gibi duyusal-temasal farklılıklarla yorumlanan uygulama (desen) varyantlarının, eş zamanlı olarak hem Türkiye hem de farklı ülke-toplumlarda (İtalya-İspanya-Fransa-İngiltere-Yunanistan-Macaristan-Makedonya gibi Avrupa ülkelerinden birinde veya Fas-Hindistan gibi farklı coğrafya ülkelerinden, şehirlerinden birinde) sanat eğitimi gören çeşitli bölümlerde sanat öğrencileri ile gerçekleştirilmesi (gerçekleştirilen uygulamanın uluslararası bir kültür-sanat çalıştayı niteliği taşıması) ve uygulama sonrası uygulama katılımcılarına-sanat öğrencilerine anket ölçeği uygulanması tavsiye edilebilir. Gerçekleştirilen uygulama çalışmalarıyla birlikte anket yoluyla elde edilen araştırma verilerinin, öğrencilerin yeni-farklı deneyime-sanat pratiğine verdikleri çeşitli tepki-duygu-düşünceler, ortaya çıkan psiko-sosyolojik farklılıkların yanı sıra toplumsal dinamik ve farklılıklar açısından incelenebilir. Özellikle sanat pratiği bağlamında yaş veya cinsiyet kimlik ve rollerinin, toplumsal farklılıkların, bilişsel nörobilim içeriği ile ilişkisel olarak toplumsal-sosyolojik-biyolojik yönüne ağırlık verilerek irdelenmesi önerilebilir. Ayrıca yapılacak bu incelemelerin ve uygulama çalışmalarının, dahili-harici gösterge sistemleri ile ilişkilendirilmesi ve bu kurulan ilişkilerin bireysel olduğu kadar sanatın evrensel dili ve geleneksel-kolektif-toplumsal veriler kapsamında değerlendirilmesi önerilebilir. Araştırma ve araştırma kapsamına yönelik getirilen ileriye dönük bu tarz önerilerin, alana olduğu kadar sanat eğitimi ve sanat psikolojisi ile birlikte sanat sosyolojisi gibi disiplinlere, multidisipliner çalışmalara, literatüre güncel, özgün ve aynı zamanda ulusal olduğu kadar uluslararası ve evrensel değerler kazandıracağı düşünülmektedir.

5. Proje Kapsamında Yapılan veya hazırlanan Yayımlar ve Toplantılarda Sunulan Bildiriler

Sıra	Çıktı türü	Yazarlar	Başlık	Yayın yeri	Durumu*
1	Tam metin Bildiri	Burcu Nur CENGİZ ve Gülçin KARACA	Hızlı Desen Çalışmalarının Bilinçaltı ile İlişkisi	Lale Oraloğlu Kongresi	Yayınlandı
2	Makale	Burcu Nur CENGİZ	Sanatçı ve İdiolekt Olgusu	Yedi Sanat Dergisi	Yayınlandı

* Hakem değerlendirmesinde, yayınlanmaya kabul edildi, yayınlandı.

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜNÜN ADI SOYADI	İMZASI	TARİH
GÜLÇİN KARACA		19.07.2022

NOT: Raporun tüm sayfaları proje yürütücüsü tarafından paraflanacak, sadece son sayfa imzalanacaktır.